

ВИЩА ШКОЛА

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2024.95.6>**Ю. М. Атаманчук**доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освіти та управління навчальним закладом
Класичного приватного університету

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНДАРТУ «ВЧИТЕЛЬ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ» ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ЛОГОПЕДИЧНИХ КАДРІВ В УКРАЇНІ

У статті розкриваються аналітичні матеріали за результатами дослідження щодо розуміння та ефективного застосування професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти».

Сучасні професійні стандарти містять вимоги до компетентностей працівників, назву професії, назву професійної кваліфікації, умови допуску до роботи за професією та інформацію про документи, що підтверджують освітню та професійну кваліфікацію, а також описують трудові функції, знання, уміння і навички які потрібні для їх виконання. Професійні стандарти визначають зв'язок кваліфікації із Національною рамкою кваліфікації, що є дуже актуальним у зв'язку із затвердженням Кабінетом міністрів України нового Переліку галузей і спеціальностей. Дане оновлення відбулося на виконання вимог Закону України «Про вищу освіту», а також рекомендацій Європейської комісії, що є кроком у процес інтеграції української освіти в Єдиний європейський простір вищої освіти і є важливим елементом та основою для розроблення та внесення змін до освітніх програм закладами вищої освіти.

Відповідно до Закону України «Про індивідуальні освітні траєкторії» на 2025 рік заплановано перегляд усіх стандартів вищої освіти в Україні на всіх її рівнях. Має відбутися трансформація змісту освітніх програм та унормування вимог до регульованих спеціальностей. Для впровадження міждисциплінарних освітніх програм і поліпшення якості змісту підготовки за спеціальностями з додатковим регулюванням, стандарти вищої освіти на всіх рівнях вищої освіти варто суттєво оновити. Дана робота буде проводитися для того, щоб уможливити вступ на оновлені освітні програми вже у 2025 році.

У зв'язку зі здобуттям Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу, в Україні впроваджується низка європейських правових норм і проводиться процес адаптації до них національного законодавства.

Ключові слова: сучасні управлінські технології, професійна діяльність, організаційно-педагогічні умови, готовність, фахова підготовка, інклюзивна компетентність.

Постановка проблеми. Професійні стандарти є важливими документами, які визначають очікувані норми та критерії професійної діяльності для певних професійних груп. У зв'язку з появою нових методичних рекомендацій Національного агентства кваліфікацій щодо розроблення професійних стандартів постає завдання оновити вже існуючі. Не винятком є й професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)».

Вивчення розуміння педагогічними працівниками змісту, вимог та можливостей застосування професійного стандарту вчителя під час виконання трудових функцій є важливим аспектом

у педагогічній діяльності. Професійний стандарт вчителя визначає необхідні компетентності та вимоги до освітньо-педагогічної діяльності. Відтак, педагогічні працівники мають розуміти зміст професійного стандарту та виконувати свої трудові функції відповідно до цих вимог. Акцентуємо увагу на тому, що професійний стандарт також надає педагогічним працівникам можливості для покращення своєї роботи. Це може охоплювати вдосконалення методів навчання, виховання учнів, особливостей взаємодії з батьками та/чи іншими учасниками освітнього процесу, організацію самоосвіти та підвищення кваліфікації тощо.

Професійний стандарт ґрунтується на розвитку загальних і професійних компетентностей педагогів, що є ключовими елементами вдосконалення

якості освіти та педагогічної діяльності, зокрема. Ці компетентності визначають здатність педагога ефективно навчати та виховувати учнів, а також впливають на створення сприятливого освітнього середовища [1; 2].

Кожна компетентність, яка включена в професійний стандарт вчителя потребує додаткового розширеного опису. Особливо це стосується інклюзивної компетентності, яка наразі є найбільш незрозумілою для педагогів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Варто зазначити, що методології розвитку професійної освіти, аспектам професійної підготовки кваліфікованих робітників та фахівців значну увагу приділяли такі вітчизняні вчені: В. Андрущенко, С. Батишев, С. Гончаренко, М. Згуровський, Ю. Зінковський, І. Зязюн, Т. Десятов, В. Кремень, Н. Кузьміна, А. Кузьмінський, Л. Лук'янова, С. Мельник, С. Ніколаєнко, Н. Ничкало, В. Орлов, В. Радкевич, С. Сисоєва, О. Савченко, О. Щербак та ін.; науково-теоретичне підґрунтя для стандартизації вищої освіти і професійної педагогічної діяльності закладено працями В. Бахрушина, В. Ковтунця, В. Лугового, Ю. Рашкевича, О. Слюсаренко та інші.

Як стверджує І. Смагін, «суспільна значущість педагогічної діяльності розглядається як вагомий аргумент визнання професій у галузі освіти регульованими. Необхідно визначити професії педагогічних працівників регульованими на основі вимог професійних, освітніх та кваліфікаційних стандартів» [6, с. 164].

Ю. Уваров та Т. Чікаліна у своїх дослідженнях стверджують, що структура професійних стандартів також дозволяє визначити одиниці стандарту, які можуть скласти зміст додаткового професійного навчання, тобто «розширення» кваліфікації по горизонталі, освоєння додаткових спеціалізацій (підвищення кваліфікації). Розроблення професійних стандартів – досить трудомістка справа. На підставі вищевикладеного можна дійти простих за суттю, але складних у реалізації висновків: для вирішення соціально-економічних потреб суспільства назріла гостра потреба у заміні кваліфікованих характеристик як опису професійних функцій професійними стандартами як багатофункціональним документом, який визначає вимоги до професійних якостей особистості, спектр його компетентностей; базою для розроблення професійних стандартів мають стати професійні та ключові компетентності, зміст яких визначається за участі роботодавців, висококваліфікованих фахівців – практиків, педагогічних та наукових працівників; потребує розроблення нормативно-правова база, що регламентує розроблення професійних стандартів та модернізацію нормативно-правових документів, що регламентують структуру державних стандартів як про-

фесійно-технічної освіти, так і стандартів вищої освіти [7, с. 76].

Проте, незважаючи на значний доробок дослідників з означеної проблематики, більш детального розгляду потребує теоретичне осмислення проблеми професійної підготовки майбутніх вчителів закладу загальної середньої освіти логопедичного спрямування відповідно до нового стандарту.

Мета статті. Метою статті є здійснення огляду застосування нової редакції державного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» у сфері підготовки майбутніх педагогічних працівників в т.ч. фахівців з логопедії, що передбачає з'ясування проблем які з цим пов'язані, визначення напрямків покращення ситуації.

Виклад основного матеріалу. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» розроблено та затверджено згідно з вимогами статті 4-2 Кодексу законів про працю в Україні на підставі: – висновку Національного агентства кваліфікацій про дотримання про дотримання під час підготовки проекту професійного стандарту вимог Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів; – висновку Профспілки працівників освіти і науки України [3; 4; 5].

Зазначений стандарт розроблено на заміну професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»[2].

Метою розроблення нового професійного стандарту було приведення його структури та змістового наповнення у відповідність до вимог Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів[4], а також з урахуванням досвіду використання професійного стандарту закладами освіти.

Мета професійної діяльності вчителя (в т.ч. логопеда) полягає в організації навчання та виховання здобувачів освіти під час здобуття ними повної загальної середньої освіти шляхом формування у них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання.

У професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти»:

- визначено професійні кваліфікації;
- окреслено можливі траєкторії здобуття професійних кваліфікацій залежно від здобутого ступеня освіти й спеціальності;
- структуру опису компетентностей узгоджено зі структурою дескрипторів Національної рамки кваліфікації;

– оптимізовано кількість компетентностей, необхідних для забезпечення виконання відповідних трудових функцій, тощо.

Міністерство освіти і науки України рекомендує використовувати професійний стандарт для:

– розроблення освітніх програм підготовки фахівців за спеціальностями галузі знань «Освіта/Педагогіка», іншими спеціальностями, що передбачають присвоєння професійної кваліфікації, визначеної цим професійним стандартом;

– розроблення програм професійного розвитку педагогічних працівників та підвищення кваліфікації;

– розроблення посадових інструкцій до відповідних посад;

– оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників, тощо[3].

– Процеси навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти є наскрізними. Їх цілісність забезпечується наявністю у вчителя/вчительки (далі – вчитель) компетентностей, необхідних для виконання всіх трудових функцій на таких ціннісних орієнтирах:

– забезпечення рівного доступу до освіти кожного здобувача освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу на засадах інклюзивності й безбар'єрності (даний орієнтир відібрано відповідно до виокремленої нами проблеми)[3, с. 6].

Розглядаючи трудову функцію В «участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища» необхідно зупинитися для більш детального розгляду В1 «Інклюзивна компетентність»: компетентності В1.1. «Здатність створювати умови, які забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища», В1.2. «Здатність до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами», В1.3. «Здатність забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного здобувача освіти з урахуванням вікових та інших індивідуальних особливостей»; відповідно мати знання: В1.1.31. «Інструменти забезпечення інклюзивного навчання (інклюзивної культури, політики, практики)», В1.1.32. «Принципи і стратегії універсального дизайну в сфері освіти й розумного пристосування», В1.2.31. «Принципи, форми й методи ефективної підтримки осіб з особливими освітніми потребами», В1.2.32 «Види адаптації/модифікацій в освітньому процесі, зумовлені особливими освітніми потребами здобувачів освіти», В1.3.31. «Технології індивідуального та диференційованого навчання», В1.3.32 «Способи виявлення здібностей, інтересів, навчальних можливостей здобувачів освіти», В1.3.33 «Вимоги до особливостей організації освітнього середовища як чинника розвитку особистості здобувачів освіти»; відповідно мати уміння та навички: В1.1.У1. «Використовувати інструменти забезпе-

чення інклюзивного навчання в освітньому процесі», В1.1.У2. «Застосовувати принципи і стратегії універсального дизайну в сфері освіти й розумного пристосування», В1.2.У1. «Забезпечувати педагогічну підтримку осіб з особливими освітніми потребами», В1.2.У2. «Здійснювати необхідні адаптації/модифікації в освітньому процесі відповідно до особливих потреб здобувачів освіти», В1.3.У1. «Організовувати навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб, здібностей і навчальних можливостей», В1.3.У2. «Використовувати в роботі зі здобувачами освіти матеріали, пристрої та обладнання (за потреби) для задоволення їхніх індивідуальних потреб у навчанні й розвитку», В1.3.У3. «Організовувати освітнє середовище з урахуванням особливостей, потреб, здібностей, інтересів і можливостей здобувачів освіти»: комунікація: В1.1.К1. «Спілкуватися з учасниками освітнього процесу про важливість та інструменти створення інклюзивного освітнього середовища», В1.3.К1 «Надавати інформацію учасникам освітнього процесу про сприятливі умови навчання для кожного здобувача освіти, незалежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів»; відповідальність і автономія: В1.1.В1. «Обирати й застосовувати інструменти для інклюзивного навчання, принципи й стратегії універсального дизайну й розумного пристосування для забезпечення доступності освітнього середовища», В1.3.В1. «Проектувати чи застосовувати самостійно створені матеріали, інші засоби навчання в освітньому середовищі з урахуванням індивідуальних потреб і здібностей кожного здобувача освіти; залучати здобувачів освіти і їхніх батьків до створення сприятливих умов в освітньому середовищі»[3, с.23].

Як ми бачимо у порівнянні з попередньою редакцією професійного стандарту [2, с.19-20] є видозмінений опис трудових функцій (трудова функція; предмети та засоби праці (обладнання, устаткування, матеріали, продукти, інструменти (за потреби); професійні компетентності (за трудовою дією або групою трудових дій), знання, уміння та навички).

Мартинчук О.В. зазначає, «Зважаючи на те, що об'єктом професійної діяльності майбутнього вчителя-логопеда є корекційно-розвивальний, навчально-виховний і абілітаційний / реабілітаційний процеси, нами виокремлено види професійної діяльності асистента вчителя-логопеда і вчителя-логопеда (з урахуванням їхніх кваліфікаційних характеристик). Так, для асистента вчителя-логопеда провідними є корекційно-педагогічна, діагностично-корекційна, консультативна, просвітницька діяльності. Для вчителя-логопеда додається організаційно – управлінська діяльність, яка є важливою складовою професійної діяльності випускника магістерської програми»[8, с.80].

Особливу увагу вчена звертала на розроблення змісту фахової компетентності у сфері інклюзивного навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення, оскільки сучасна система вищої дефектологічної освіти має бути орієнтована на те, щоб підготувати випускників професійно мобільними, розширити можливості їхнього працевлаштування і забезпечити широкий діапазон діяльності в умовах роботи як спеціальних навчальних закладів, так і загальноосвітніх навчальних закладів з інтегрованою та інклюзивною формами навчання. Ми визначаємо компетентність фахівця у сфері інклюзивного навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення як динамічну комбінацію знань, умінь і практичних навичок, необхідних для ефектвної діяльності в якості виконавця (на рівні освітнього ступеня бакалавра) і організатора (на рівні освітнього ступеня магістра) програм інклюзивного навчання дітей з порушеннями мовленневої діяльності, а також способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, що визначають здатність корекційного педагога успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному освітньому ступені [8, с.81].

Погоджуємося з думкою Л. Кашуби і О. Лабенка про те, що визначальним компонентом корекційної підготовки, яка має на меті випуск сучасного дефектолога, вчителя-логопеда, є безпосередній і взаємозацікавлений зв'язок кафедри спеціальної освіти та здоров'я людини із соціальними партнерами: закладами освіти з інклюзивною формою навчання (дошкільними, загальноосвітніми, навчально-реабілітаційними центрами, інклюзивно-ресурсними центрами, школами-інтернатами за нозологіями), охорони здоров'я (будинком дитини), соціального захисту населення (будинками-інтернатами, територіальними центрами соціальної реабілітації дітей-інвалідів), на базі яких відбудеться професійне становлення випускників. В одних випадках для працедавця буде важливою кваліфікація, освітні знання, в інших – зацікавлення в спеціальних педагогах, які в оптимальні терміни зможуть допомогти дитині у виправленні мовленнєвого дефекту та попередженні вторинних відхилень. У першому випадку йдеться про знання, вміння та навички, сформованих у студентів, у другому – про їхню компетенцію та компетентність. Зауважимо, пріоритетними напрямками забезпечення високого рівня конкурентоспроможного дефектолога вищих навчальних закладів є належний рівень теоретичного навчання та ефективна практична підготовка фахівців [9, с. 226].

Висновки і пропозиції. Таким чином, враховуючи постійну зміну уповноваженими державними органами нормативно – правових документів які

деталізують процес підготовки, а також враховуючи сучасні умови (військові дії та відключення світла) підготовки майбутніх фахівців з логопедії необхідно вивчати потреби і запити стейкхолдерів, роботодавців, і всіх тих загальноосвітніх навчальних закладів, куди йдуть працювати ці випускники, удосконалювати зміст, форми та методи організації педагогічної практики студентів, співвідносити їх з метою, завданнями та місією конкретного освітнього закладу. Тільки в тісній співпраці та інтеграції між закладом вищої освіти і роботодавцем дозволить не тільки випускати конкурентоспроможних фахівців, але і бути впевненим, що дані фахівці володіють необхідними компетенціями.

Список використаної літератури:

1. Застосування професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: звіт за результатами дослідження / [Софій Н., Новик І., Стягунова О., Венгловська О., Борисенко Ю., Порфірян І.]; за заг.ред. Н.Софій. УІРО. 2024.54 с. <https://uied.org.ua/2024/02/11588/> (дата звернення 09.09.2024 року).
2. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 року № 2736-20 (дата звернення 09.09.2024 року). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>
3. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» Затверджено наказом МОН України від 29.08.2024 року № 1225 (дата звернення 09.09.2024 року). https://osvita.ua/doc/files/news/929/92993/646-ilovepdf_merged_1.pdf
4. Порядок розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів затвердженого постановою КМУ від 31.05.2017 року № 373 (із змінами) (дата звернення 09.09.2024 року). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-%D0%BF/ed20221230#Text>
5. Висновок Профспілки працівників освіти і науки України від 07.08.2024 року № 02-05/381 (дата звернення 09.09.2024 року). <https://www.fpsu.org.ua/pro-fpu/chlenski-organizatsiji/vseukrajinski-galuzevi-profspilki/168-profspilka-pratsivnikiv-osviti-i-nauki-ukrajini>
6. Смагін І.І. Проблеми гармонізації професійних вимог у стандартах педагогічної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського уні-*

- верситету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота», 2019. Випуск 2 (45) С. 164-168 (дата звернення 09.09.2024 року).DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2019.45.164-168>
7. Уваров Ю.В., Чікаліна Т.М. Сучасні підходи до створення професійних стандартів у системі освіти. *Вісник Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту*, 2017. № 26 С.72-76 (дата звернення 09.09.2024 року). <http://reposit.sc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/7044>
 8. Мартинчук О.В. Зміст і структура професійних компетентностей майбутнього вчителя-логопеда. *Збірник наукових праць Київського університету імені Бориса Грінченка Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія*, 2015. № 24 С.77-83 (дата звернення 09.09.2024 року). <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/78/85>
 9. Кашуба Л., Лабенко О. Щодо професійної підготовки майбутніх вчителів – логопедів. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2023. № 193 С.224-230 (дата звернення 09.09.2024 року). <https://journals.cusu.in.ua/index.php/philology/article/view/88>

Atamanchuk Yu. Application of the professional standard “Teacher of general secondary education institution” and prospects for the further improvement of the training of speech pedicel personnel in Ukraine

The article discloses analytical materials based on the results of research on the understanding and effective application of the professional standard “Teacher of a General Secondary Education Institution”.

Modern professional standards contain requirements for the competences of employees, the name of the profession, the name of the professional qualification, conditions for admission to work by profession and information on documents confirming educational and professional qualifications, as well as describing the labor functions, knowledge, skills and abilities required for their performance. Professional standards determine the connection of qualifications with the National Qualifications Framework, which is very relevant in connection with the approval by the Cabinet of Ministers of Ukraine of a new list of industries and specialties. This update took place in compliance with the requirements of the Law of Ukraine "On Higher Education", as well as the recommendations of the European Commission, which is a step in the process of integrating Ukrainian education into the Single European Higher Education Area and is an important element and basis for the development and introduction of changes to educational programs by institutions of higher education education.

According to the Law of Ukraine "On Individual Educational Trajectories", a revision of all standards of higher education in Ukraine at all levels is planned for 2025. There should be a transformation of the content of educational programs and the standardization of requirements for regulated specialties. In order to implement interdisciplinary educational programs and improve the quality of the content of training in specialties with additional regulation, the standards of higher education at all levels of higher education should be significantly updated. This work will be carried out in order to enable admission to updated educational programs already in 2025.

In connection with Ukraine's acquisition of the status of a candidate for accession to the European Union, a number of European legal norms are being implemented in Ukraine and the process of adapting national legislation to them is underway.

Key words: *modern management technologies, professional activity, organizational and pedagogical conditions, readiness, professional training, inclusive competence.*